

اللهم صل على محمد و آل محمد و عجل فرجهم

بسم الله الرحمن الرحيم

سیر تفصیلی روش درس سوره مبارکه رعد

مرحله اول. مطالعه تدبر سوره رعد با روشهای قبل

بهترین روشها برای این بخش از مطالعات، روشهای تدبری سوره‌ای منحصر به دروس اول تا پنجم می‌باشد.

مدل اول. مطالعه سوره با روش درس اول تدبر سوره‌ای

مدل دوم. مطالعه سوره با روش درس اول و یکی از دروس دوم تا پنجم تدبر سوره‌ای

مدل سوم. مطالعه سوره با روش درس اول و دو درس از دروس دوم تا پنجم تدبر سوره‌ای

بدیهی است هر چقدر در این مرحله متدبر به صورت عمقی‌تر و از روشهای مختلفی که برای او دید ساختاری نسبت به سوره ایجاد کند، سوره را مطالعه نماید در مراحل بعدی از سرعت عمل و دقت نظر بیشتری برخوردار خواهد بود.

مرحله دوم. ترسیم جدول احکام به تفصیل سوره

در این سوره جدول احکام به تفصیل بر اساس آیات ابتدایی سوره و تفکیک آنها به موضوعات دربردارنده‌شان ترسیم شده‌است. نکاتی که می‌توان در ترسیم جدول مورد توجه قرار داد عبارتند از:

- اصولاً در تفکیک آیات برای شکل‌گیری ستون‌ها به تمامی سوره توجه می‌شود تا تفکیک به نحوی صورت پذیرد که کلی‌ترین موضوعات سوره استخراج شود. هر ستون دربردارنده یک موضوع اصلی است.
- در این جدول هم ترتیب رعایت شده و هم موضوعات در کلی‌ترین حالت ممکن تفکیک شده‌اند. بنابراین جدول را می‌توان به صورت عرضی (روابط سطرها) و طولی (روابط ستونها) تحلیل کرد.
- در این جدول رئوس موضوعات مطرح در یک سوره استخراج می‌شوند. بر این اساس هیچ آیه‌ای نیست مگر اینکه حداقل در یک ستون قرار می‌گیرد. بنابراین قرآن پژوه با مبنا قرار دادن آیات ابتدایی سوره و تفکیک آنها به موضوعات دربردارنده آنها آغاز می‌کند؛ مادامی که به موضوع جدید دست می‌یابد ستونی جدید به جدول اضافه می‌شود و زمانی که دیگر موضوع تکراری باشد به سطر بعدی منتقل می‌شود. این کار تا پایان سوره ادامه می‌یابد.
- اگر در مرحله‌ای از ترسیم این جدول قرآن پژوه نداند آیه مورد نظر دربردارنده موضوعی جدید است یا نه، باید آیه را در ستونی جدید قرار دهد. در روند تکمیلی تدبر در سوره، آیات این ستون یا در نتیجه فهم موضوع در یکی از ستون‌های موجود قرار می‌گیرند یا دربردارنده موضوعی جدید بوده و ستونی جدید را می‌سازند. بنابراین هر وقت در تشخیص موضوع آیه‌ای تردید بود آن را در ستونی جدا قرار می‌دهیم تا زمانی که در نتیجه تکرار مطالعات محل دقیق آیه تعیین شود.
- ممکن است در سیر ترسیم جدول به آیاتی برسیم که با وجود اشتراک در موضوع از نظر بستر یا خطاب متفاوت باشند. این آیات باید در سطر بعدی و ذیل همان ستون قرار گیرند. به همین جهت آیات مادامی که دربردارنده یک موضوع هستند در یک ستون قرار می‌گیرند و در مواضعی که تغییری در بستر یا خطاب صورت پذیرد به سطر جدید منتقل می‌شوند. مانند آیات ۱۳ و ۱۴، ۱۵ و ۱۶، ۳۶ و ۳۷ سوره مبارکه رعد
- در جدول رویکرد حداکثری در نشان دادن پیوستگی موضوعات جزئی در یک آیه است. بنابراین تفکیک در حداقل ممکن و محدود به موضوعات کلی صورت می‌پذیرد و تفکیک جزئی مربوط به سطح ریز موضوعات در نمودار صورت می‌پذیرد.

به همین دلیل مبنا در جدول تفکیک حداقلی موضوعات در آیات - به ویژه آیه واحد- است. از همین رو، آیاتی که ذیل یک موضوع دارای پیوستگی سیاقی هستند، معمولاً تفکیک نمی‌شوند.^۱

- همین رویکرد بند قبل در تفکیک بر اساس تغییر بستر یا فضا در میان سطرها نیز وجود دارد. به همین جهت در جدول دیده می‌شود با دسته آیات دارای سیاق ادبی مشابه با هر دو رویکرد برخورد شده است. (برخی موارد تفکیک شده و برخی موارد پیوسته آورده شده) این تفاوت در برخورد به منظور نشان دادن، صحت هر دو نوع برخورد است و مهم‌تر آنکه کاربردی که قرآن پژوه از تحقیق مد نظر دارد، عامل تعیین کننده تفکیک یا عدم تفکیک است.

- گاهی اوقات در جدول یک آیه به دو یا چند بخش تفکیک شده است؛ در حالی که در موارد مشابه، آیه‌ای دیگر با وجود اینکه چند موضوع دارد، در یک ستون قرار گرفته است. دلیل این موضوع نشان دادن تنوع رویکردی است که می‌توان به تفکیک یا عدم تفکیک آیات داشت. اینکه آیه‌ای تفکیک می‌شود یا نه، به کاربردی که قرآن پژوه از جدول انتظار دارد، مرتبط است. بنابراین در این قبیل موارد هم می‌توان تفکیک انجام داد، هم نه. اما به صورت کلی - بنابر آنچه در بند قبلی گفته شد- بنابر عدم تفکیک تا حد امکان است.

- در جدول این سوره ستون دوم (الذین آمنوا) در ادامه سوره افزوده شده است. بنابراین در این جدول، موضوعی جدید داریم که در آیات ابتدایی به صورت مستقیم مطرح نشده است. (البته به صورت سلبی وجود این موضوع در سوره قابل پیش‌بینی است. اما برای قطعیت قرار دادن این ستون در جدول باید تمام سوره بررسی شود و پس از رؤیت موضوع پیش‌بینی شده در سوره، ستون آن به جدول افزوده شود.)

مرحله سوم. ارائه گزارش از سیر موضوعات سوره

در این گزارش ستون‌های جدول ترسیم شده در مرحله قبل بیان می‌شوند. در این گزارش رئوس موضوعات مطرح در سوره مربوط به هر ستون بیان می‌شوند؛ در حدی که مجموع موضوعات جزئی بیان شده ذیل هر موضوع کلی طرح شوند.

در ارائه گزارش رابطه میان موضوعات یک ستون، تحلیل ارتباط میان موضوعهای جزئی آن ستون مورد توجه نیست. به بیان دیگر در این مرحله تنها گزارش مدنظر است و به تحلیل ستونی (عمودی) نمی‌پردازیم.

در ارائه گزارش این سوره به ریز موضوعات حاصل از موضوع کلی توجه شده است. به همین جهت ذیل ستون اول، ۳ ریز موضوع مطرح شده که عبارتند از: معرفی خداوند، حقایق، وحی و قرآن.

بنابراین در ارائه گزارش می‌توان مراتب موضوعات یک سوره از جزء به کل را تا حد امکان بیان کرد. این نکته در گزارش بیان شده برای ستون دوم دیده می‌شود.

در ستون دوم یک سطح جزئی‌تر نیز ذکر شده است. به عبارت دیگر مرتبه سوم موضوعات بیان شده که عبارتند از: ۱. ساختار وجودی مؤمن ۲. توصیف جنات مؤمنان

در مرتبه بعدی می‌توان ریز موضوع ساختار وجودی مؤمن را به ریزموضوعات زیر تفکیک کرد: ۱. جنبه ادراکی ۲. جنبه توجهی ۳. جنبه رفتاری

مرحله چهارم. تحلیل آیات ابتدایی و انتهایی سوره (کشف موضوع اصلی سوره)

^۱ به دلیل همین رویکرد کلی در این سوره دو موضوع «آیات کتاب» و «الذی انزل الیک من ربک» - با وجود تمایز و اهمیتی که موضوع اول در سور الرا دارد- از یکدیگر تفکیک نشده‌اند و ذیل عنوان کلی حق در یک ستون قرار گرفته‌اند تا کار ترسیم جدول با سهولت بیشتری امکان پذیر شود. تفکیک جزئی‌تر این دو موضوع می‌تواند بسته به نیاز پژوهشگر در مراحل بعدی صورت پذیرد؛ ولی انجام آن در این مرحله مایه تکلف است.

بر اساس فهم اصلی‌ترین موضوع استخراجی از جدول و آنچه در سیر موضوعات مشخص شد، فهمیده می‌شود که آیات ابتدایی و انتهایی سوره را برای فهم اصلی‌ترین موضوع به صورت دقیق‌تر باید مورد توجه قرار داد.

به همین جهت در این مرحله آیات اول و آخر سوره را مورد بررسی قرار می‌دهیم تا محور سوره مشخص شود. (در این سوره هم آیه اول و هم آیه آخر، آیه احکامی است و هر دو باید برای فهم کامل محور سوره بررسی شوند).

نکاتی که می‌توان در این مرحله مورد توجه قرار داد عبارتند از:

- در این آیات ریز موضوعات عینیت یافتن آیات کتاب (۱)، حق بودن آنچه از سوی رب نازل شده (۲)، ایمان نیاوردن اکثریت مردم (۳)، قول کافران بر مرسل نبودن رسول خاتم (۴)، قول رسول بر کفایت شهادت خدا و من عنده علم الکتاب بر رسالت ایشان (۵) بیان شده‌است.
- موضوع‌های سوم و چهارم دارای ستون مستقلند. بنابراین در این مرحله از تحلیل در نظر گرفته نمی‌شوند. البته می‌توان موضوع مرسل بودن رسول خاتم را نیز به صورت مستقل در نظر گرفته و در ستون دوم قرار داد که در هر حال در این مرحله از تحلیل در نظر گرفته نمی‌شود.
- موضوع اول و دوم در حق بودن اشتراک دارند و محتوای رسالت پیامبر خاتم را تشکیل می‌دهند. موضوع پنجم نیز شهادت بر حق بودن رسالت پیامبر خاتم است. بنابراین این ۳ موضوع به نحوی در ارتباط با حق هستند که موضوع اصلی ستون اول است؛ ولی نسبت به دیگر ریز موضوعات این ستون اصلی‌تر هستند. این ۳ موضوع را می‌توان در حق بودن وحی و آیات کتاب و مقام شهود بر این حقانیت جمع کرد.
- اصلی‌تر بودن این موضوع در معنای محوریت داشتن آن در سوره است. بنابراین در ترسیم نمودار جایگاه اختصاصی پیدا می‌کنند.

مرحله پنجم. ترسیم نمودار

در این مرحله بر اساس آنچه تا کنون حاصل شد، محتوای سوره را در قالب نمودار ترسیم می‌کنیم. برای رسم نمودار این سوره به نکات زیر دقت می‌کنیم:

- آیات ابتدایی و انتهایی سوره معادل هر یک از ستونهای جدول دارای موضوع است و موضوع آن در راس موضوعات آن ستون قرار دارد. این آیات به صورت متمایز در بالای نمودار در کادری مستقل قرار دارد.
- هر یک از ستون‌ها در نمودار یک کادر مستقل دارند که در آنها ریز موضوعات حاصل از آیات هر ستون قرار گرفته‌است.
- در چینش ریز موضوعات در این کادرها، ترتیب آیات رعایت شده‌است.
- شکل کلی نمودار از آیه ۱۷ (آیه مثل سوره) گرفته شده و ستون اول با رنگ آبی، ستون دوم با رنگ سبز و ستون سوم با رنگ سفید نشان داده شده‌است.
- ارتباط میان ریز موضوعات به وسیله فلش باید مشخص شود. بنابراین از قرآن پژوهان باید خواست تا بر اساس ترتیب موضوعات مطرح شده در آیات، بخشهای مختلف آیات را که در دایره‌ها آمده است با فلش به یکدیگر متصل کنند. این کار باعث می‌شود، قرآن پژوه نحوه ورود و خروج به موضوعات مختلف سوره و ترتیب آنها را بفهمد. این تمرین دارای فواید فراوانی است که حدقل آن تسلط به سیر موضوعات سوره است.
- دایره‌ها نشان دهنده وضعیت دنیوی و مثلث‌ها نشان دهنده وضعیت اخروی است.

مرحله ششم. گزاره نویسی از نمودار

در این مرحله با توجه به نمودار و سیر موضوعات در آن، از بخش‌های مختلف نمودار در لایه‌های مختلف آن گزاره نویسی کنیم.

- گزاره استخراجی از نمودار باید به آیات عرضه شوند. در صورتی که پیوستگی سیاقی آیات سوره، گزاره مورد نظر را تایید کنند، گزاره صحیح است؛ در غیر این صورت نشان دهنده وجود خطا در همان موضع از نمودار است. (شیوه ارزیابی صحت نمودار)
- گزاره‌های استخراجی در این مرحله، گزاره‌هایی هستند که سوره را به سمت استفاده کاربردی از آن سوق می‌دهند. به همین جهت ممکن است گزاره‌ها کلی یا جزئی باشند ولی در رویکرد کاربردی مشترک هستند.
- به دلیل در نظر داشتن رویکرد کاربردی در گزاره نویسی این مرحله دیده می‌شود، تمامی گزاره‌های استخراجی این مرحله درباره اولوا الالباب است. بنابراین دیده می‌شود، ترسیم نمودار عامل دستیابی به موضوع اصلی با رویکرد کاربردی به سوره است. رویکردی که سوره را در فضای زندگی، عملیاتی می‌کند.
- در نظر داشتن رویکرد کاربردی، عامل جلوگیری از طرح مطالب غیر کاربردی است. منظور از مطالب غیر کاربردی مطلبی است که به جاری شدن قرآن در زندگی در مراتب مختلف آن نیانجامد.

مرحله هشتم. جمع بندی سوره مبارکه

در این مرحله بنابر تحلیل‌های صورت گرفته به جمع بندی سوره در قالب گزارش می‌پردازیم. این گزارش باید دربردارنده تحلیلی از سوره با محوریت موضوع انتخابی باشد. اگر موضوع انتخابی، اصلی‌ترین موضوع سوره باشد، گزارش ارائه شده در این مرحله به ارائه غرض سوره نیز می‌پردازد.

همچنین در این گزارش می‌توان مجموعه موضوعاتی که در این سوره می‌توانند به صورت محوری مورد بررسی قرار گیرند را تحت عنوان پژوهش‌های پیشنهادی ارائه داد.